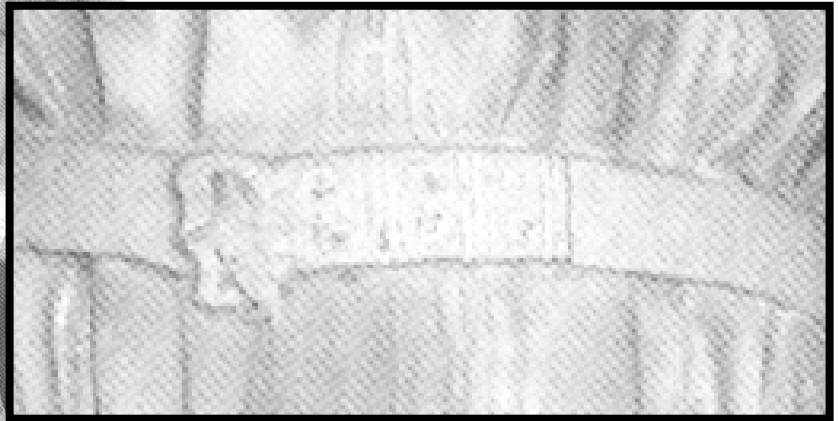

Pracovní sešit k dějinám hmotné kultury středověku AEA_59

drobné kovové předměty

- součásti opasku
- šperk
- záušnice
- věnce
- řetízky
- prsteny
- spony

OPASEK a jeho kování

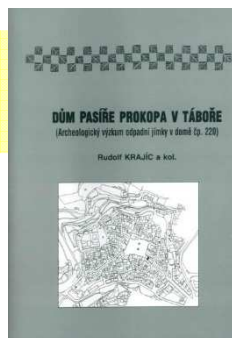

Magdeburský dóm, kolem 1260

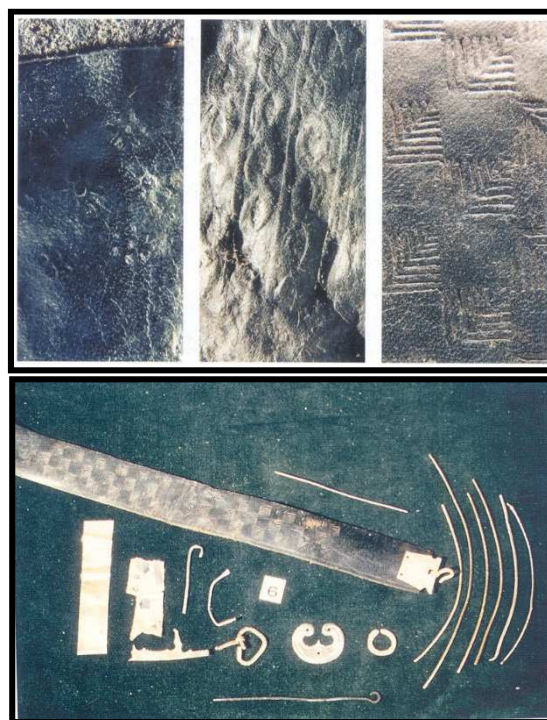
PASÍŘ

Dům pasíře Prokopa - Tábor, č.p.220

dílna

přezky, kování, háčky
organické zbytky – textil, kůže
kožená tobolka
vzory na kůžích

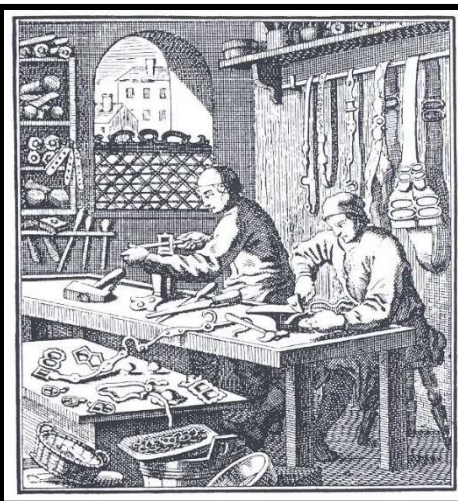
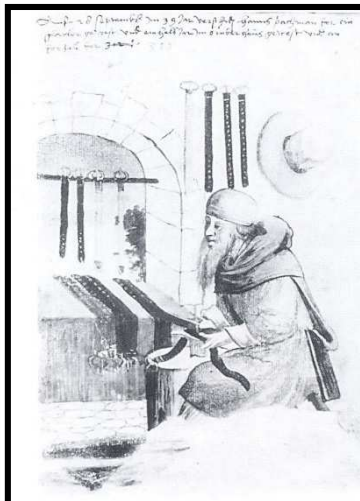

PASÍŘSKÁ DÍLNA

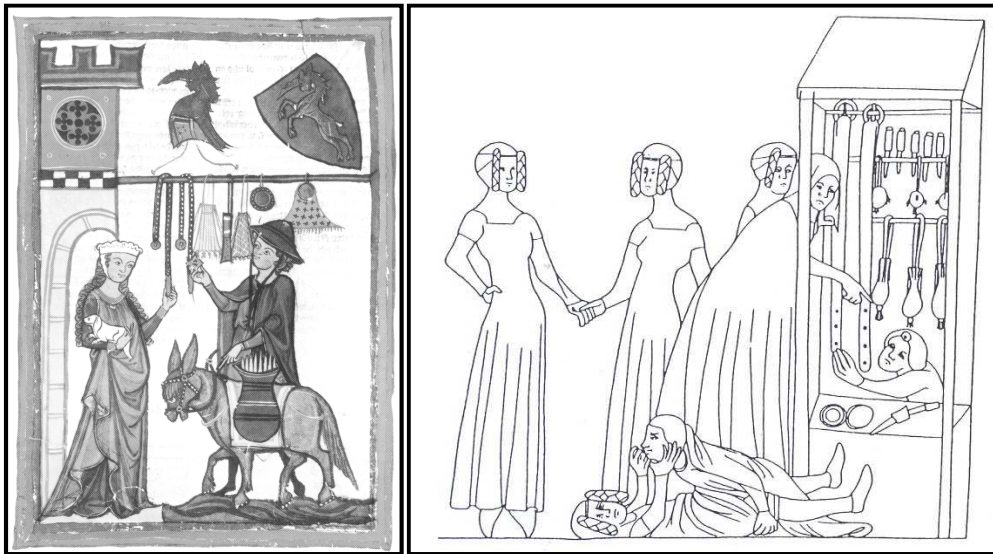
počátek 15. století

počátek 16. století

konec 17. – počátek 18. století

prodejní stánek – pásy, tobolky

kování taštiček

Studna na Runneburg (Weißensee / Thüringen) kozina cca. 18 x 10 cm D- forma

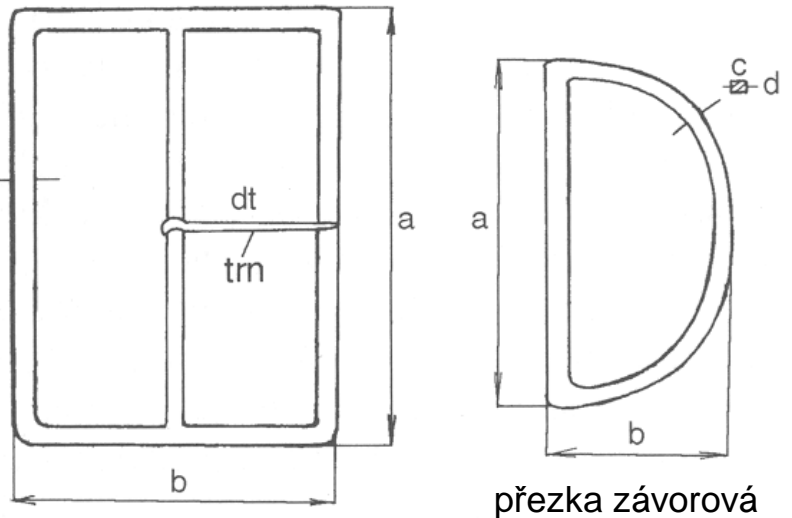

PŘEZKA

Jednodílná: viditelná pouze 3-ramena Xoblouk

Dvojdílná: viditelný rámeček

- lité X kované
- spínání materiálů
  - součást oděvů,
  - výstroj jezdce a koně
    - určitelné: součástí ostruh
- některé tvary – polyfunkční charakter

1. trn-pohyblivý
2. trn – nepohyblivý=výčnělky vystupující z rámečku

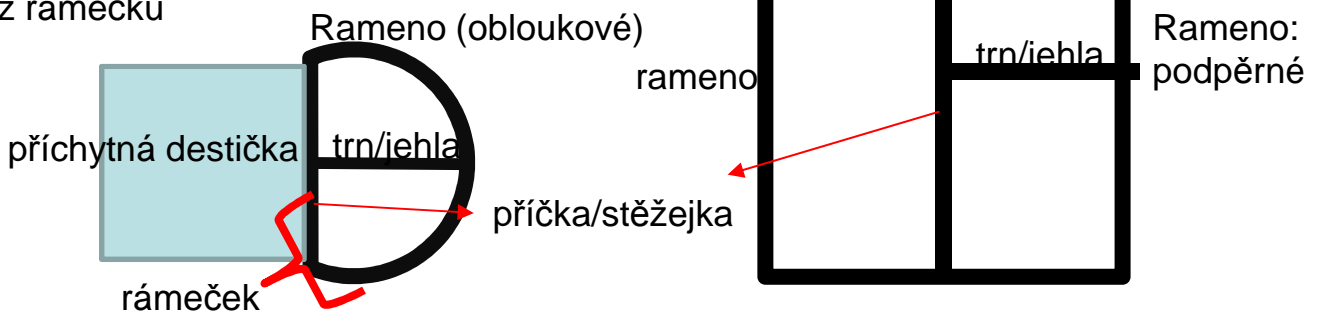

Fig.5 Medieval 13th to 15th century

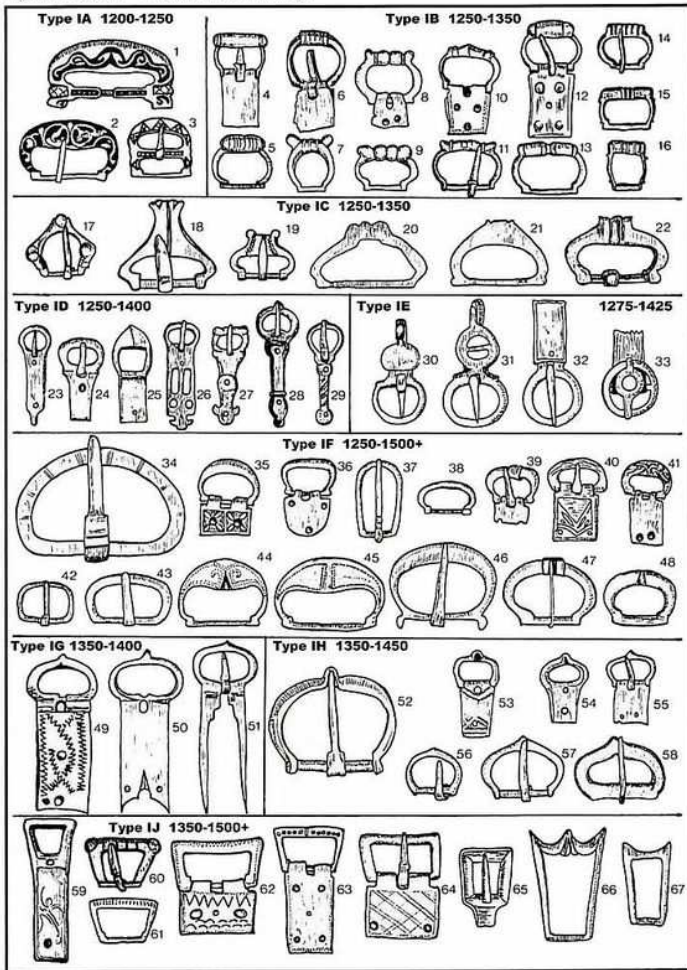
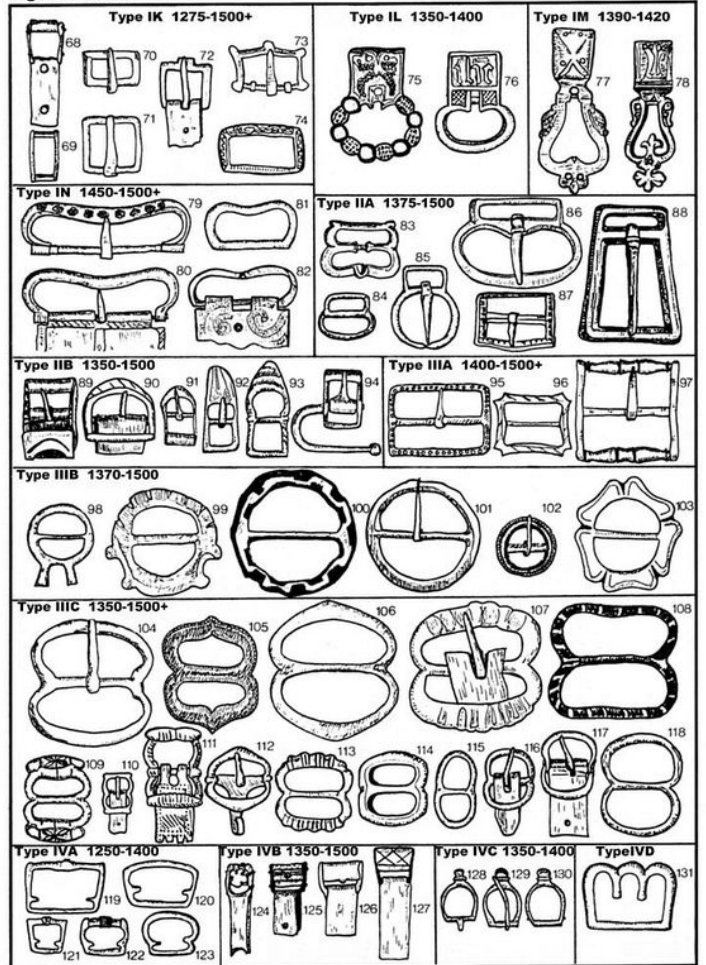
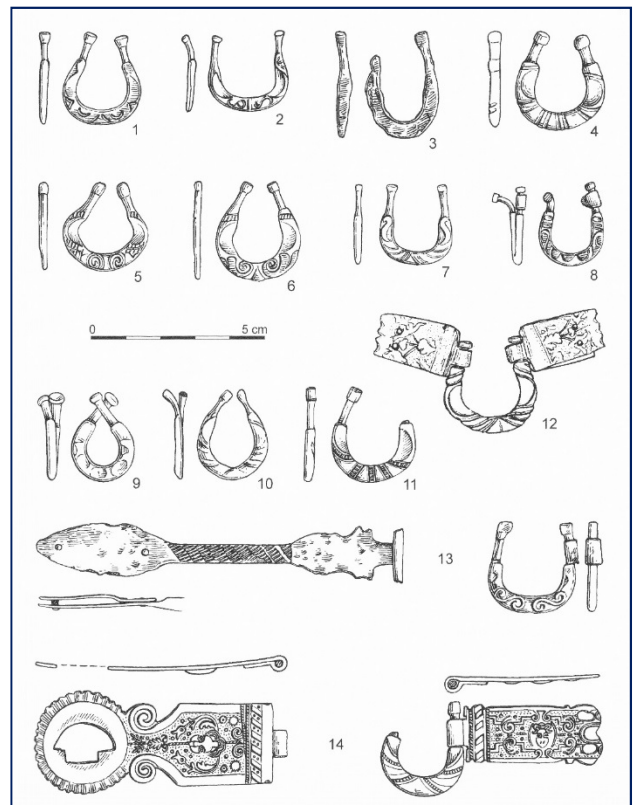

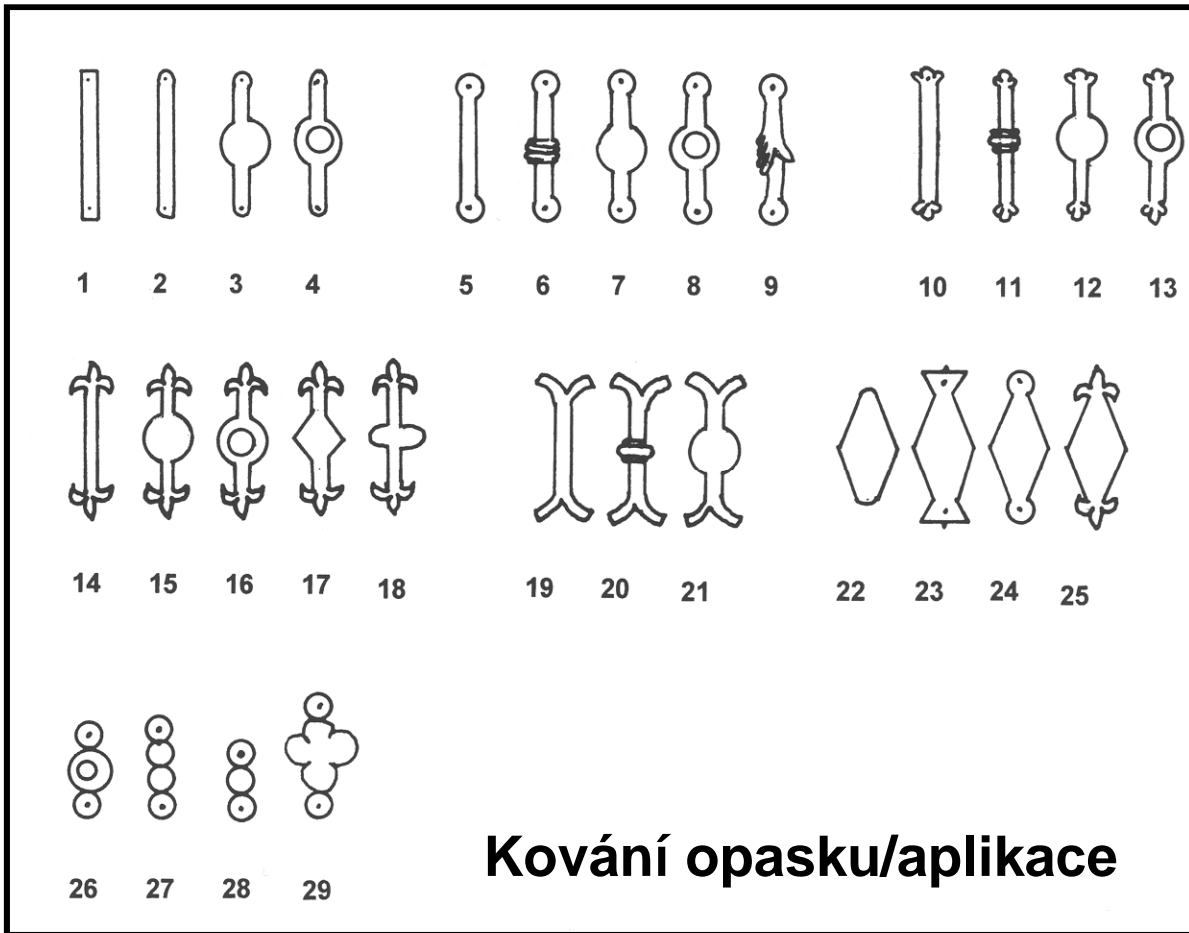
Fig.6 Medieval

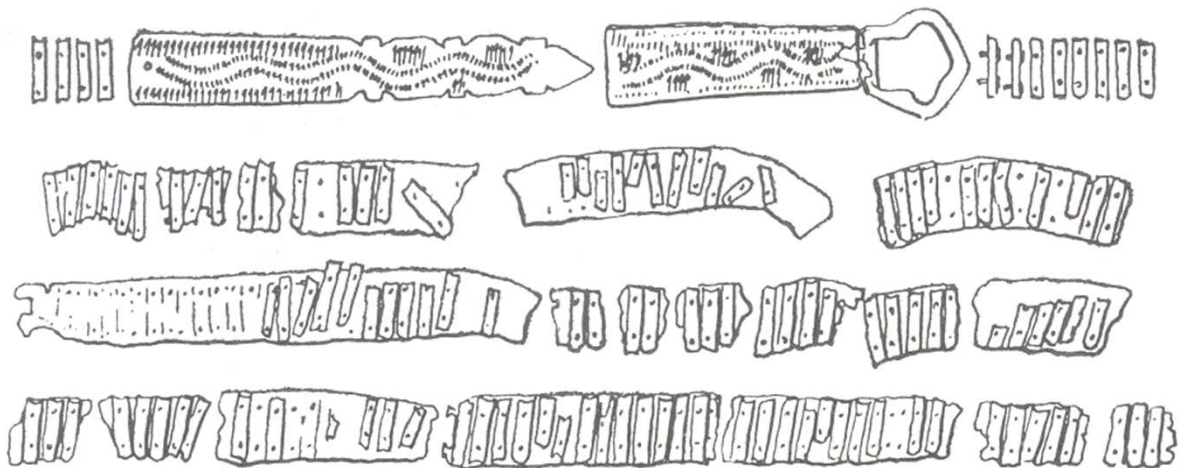
Podkovovité závěsné články renesančních opasků

1564

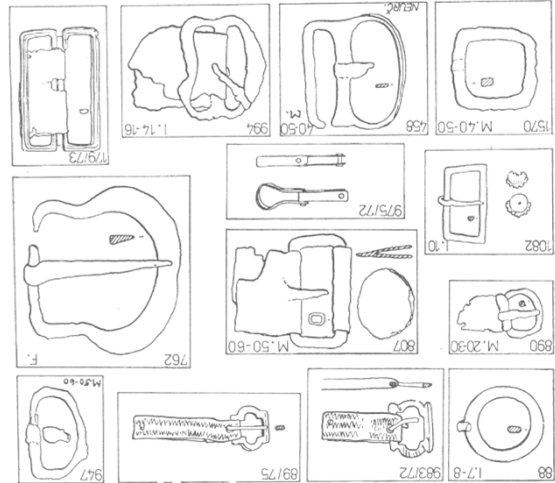
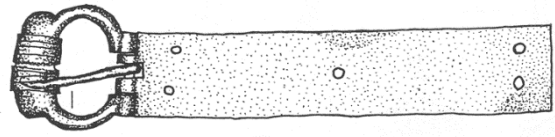
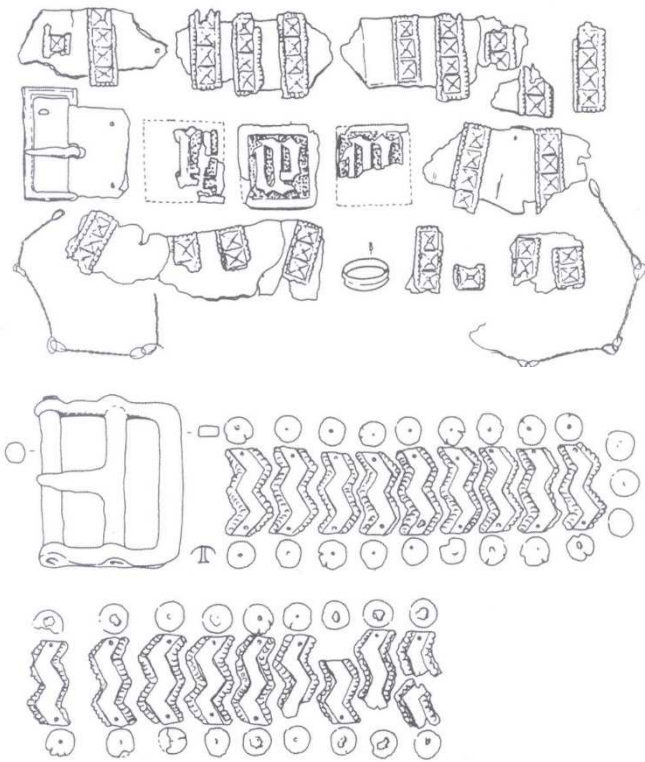

Moravanv nad Váhom

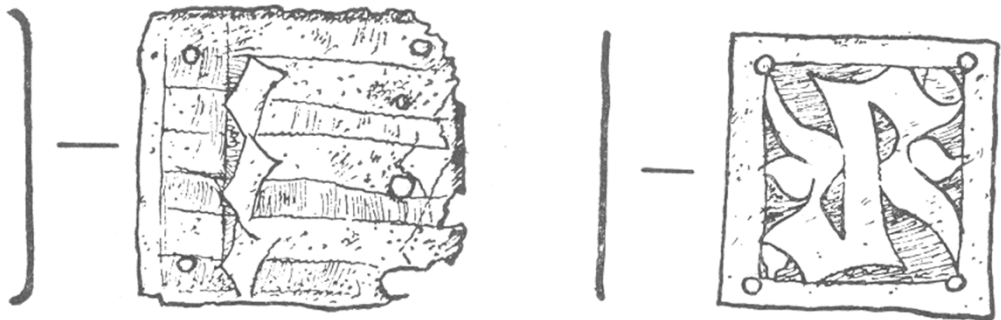

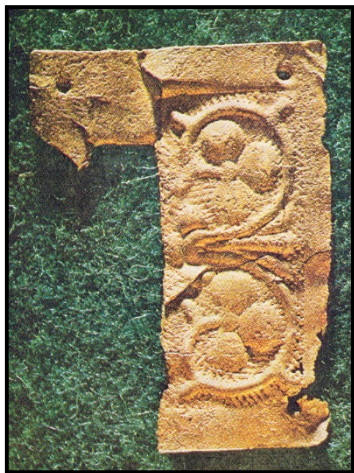
Moravany nad Váhom

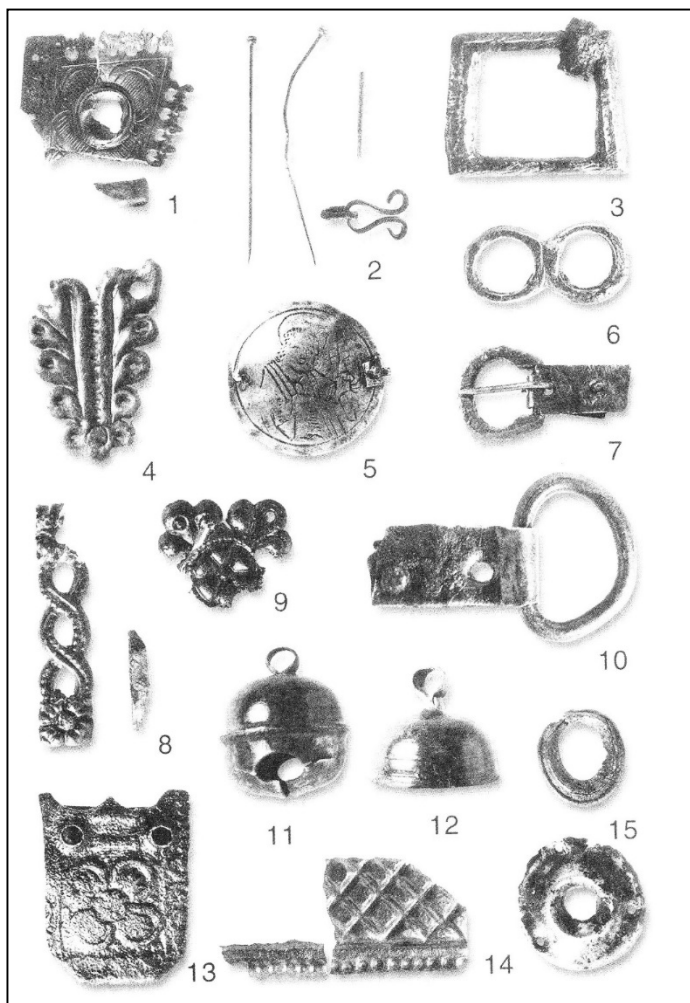
Konůvky

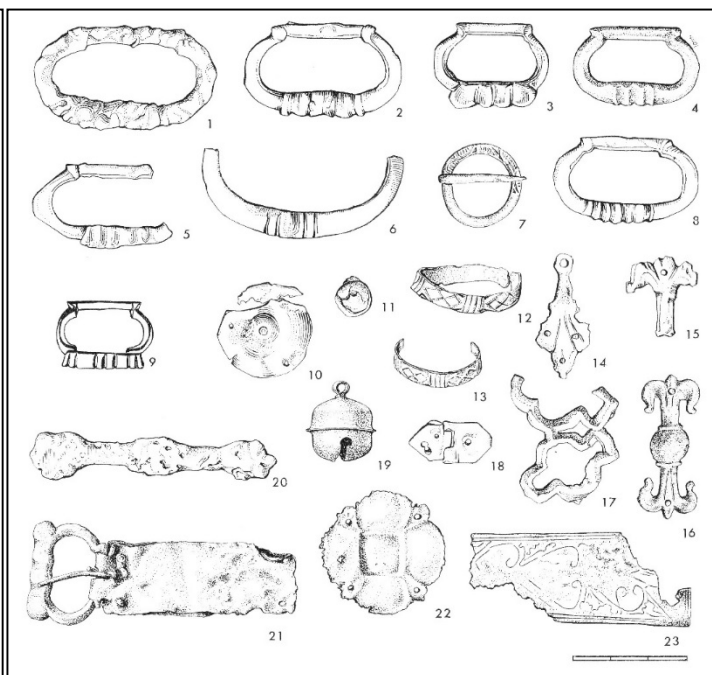
Mstěnice

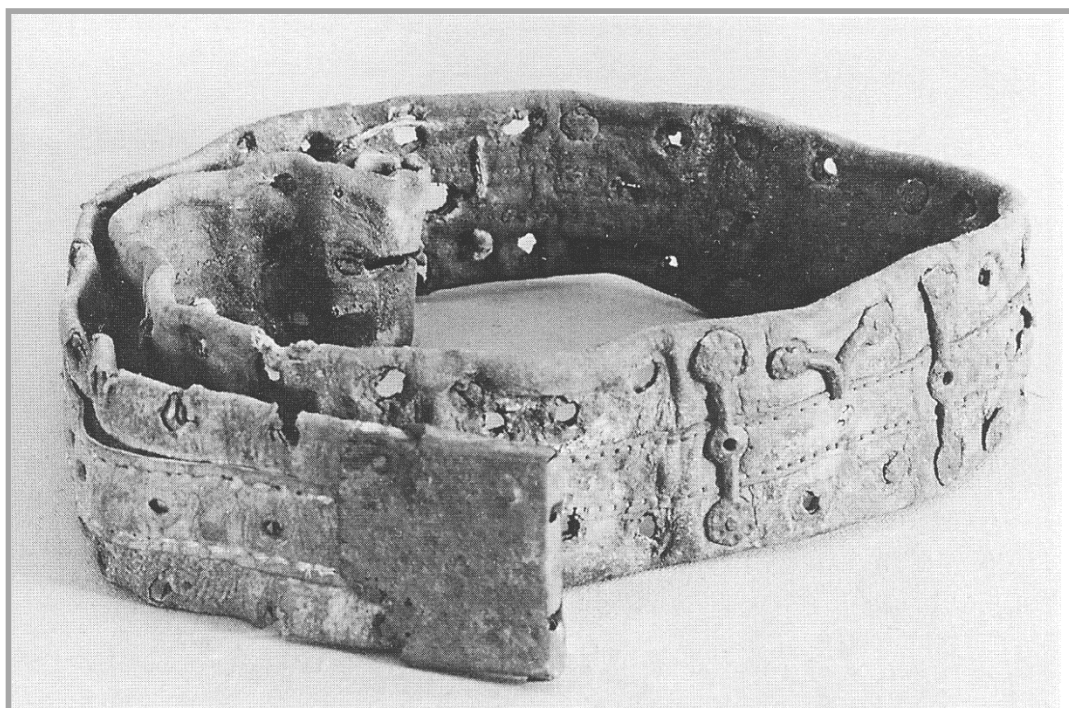
Bronzová kování z hradu Týřova.

Hradištko u Davle, 2/2. 13. století

Opasek: Lübeck

- **Tzv. pás královny Elišky**
  - 2. polovina 15. století

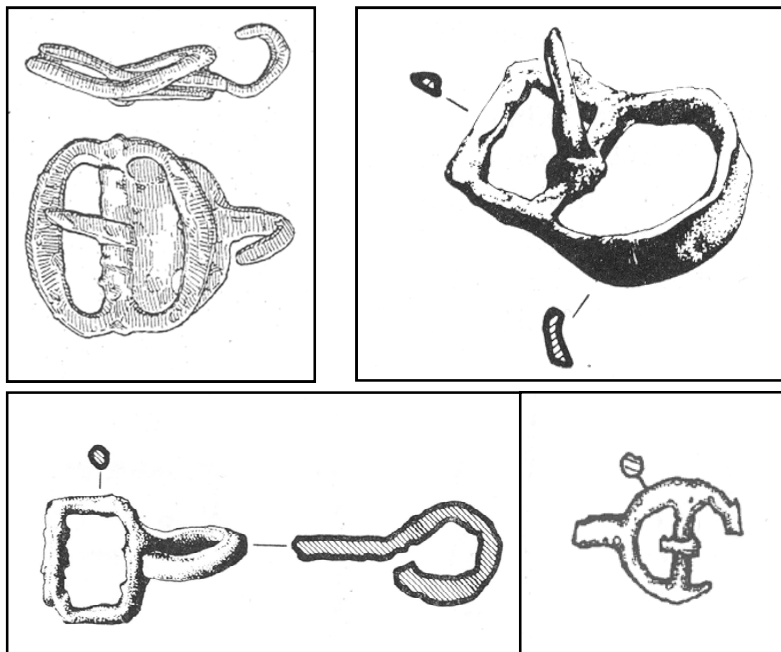

- **Fragment opasku (BNM London)**

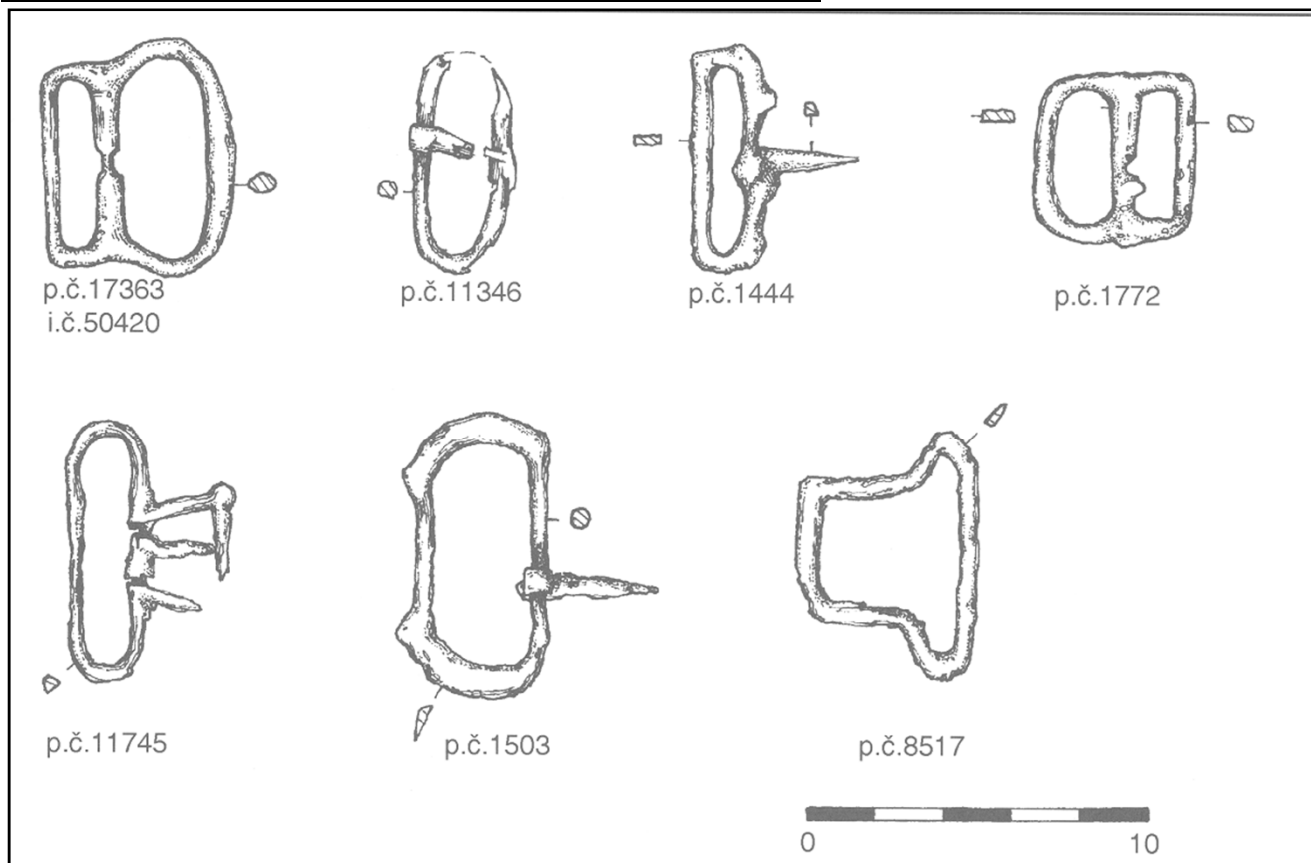

Přezka - součást ostruhy

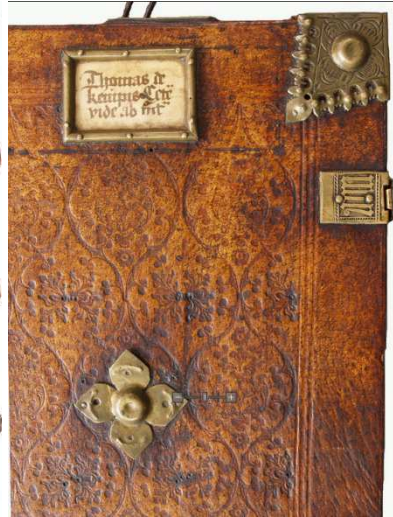
- Mstěnice
- Kepkov
- Sezimovo Ústí

Přezka - součást koňského postroje

Kování knih

Kat. č. 15.9

Kování

Datace: pokročilé 15.–pol. 16. století

Popis: kování knihy zdobené plastickým rostlinným motivem

Materiál: mosaz

Rozměry: 7,4 x 1,6 cm, 15,4 g

Naleziště: Brno, Pekařská ul., k. ú. Staré Brno, AUB 01/89, 2/2-3/4a, vrst. 100

Uložení: Archaia Brno o.p.s., inv. č.:A452159

SAS: N/A

Kat. č. 15.10

Kování

Datace: pokročilé 15.–pol. 16. století

Popis: kování knihy zdobené plastickým rostlinným motivem

Materiál: mosaz

Rozměry: 7,6 x 1,5 cm, 6,8 g

Naleziště: Brno, Pekařská ul., k. ú. Staré Brno, AUB 01/89, 2/2-3m/4a, vrst. 100

Uložení: Archaia Brno o.p.s., inv. č.:A452230

SAS: N/A

Kat. č. 15.11

Kováni

Datace: pokročilé 15.–pol. 16. století

Popis: část kováni opasku s plastickým rostlinným motivem

Materiál: mosaz

Rozměry: délka 6,3 cm, 4,5 g

Naleziště: Brno, Pekařská ul., k. ú. Staré Brno, AUB 01/89, D/4a, vrst. 100

Uložení: Archaia Brno o.p.s., inv. č.:A452170

SAS: N/A

Kat. č. 15.12

Kováni

Datace: novověk

Popis: fragment profilovaného kováni

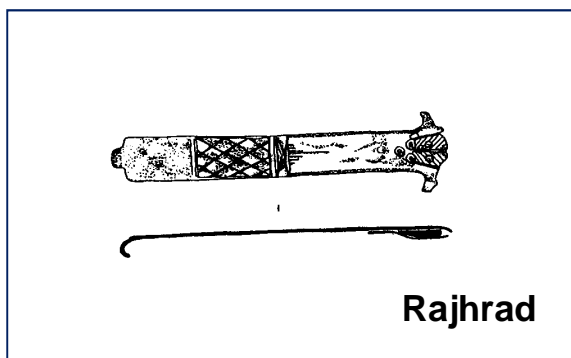
Materiál: mosaz

Rozměry: 2,2 x 1,4 cm, 0,9 g

Naleziště: Brno, Pekařská ul., k. ú. Staré Brno, AUB 01/89, G/7m/4b, vrst. 101

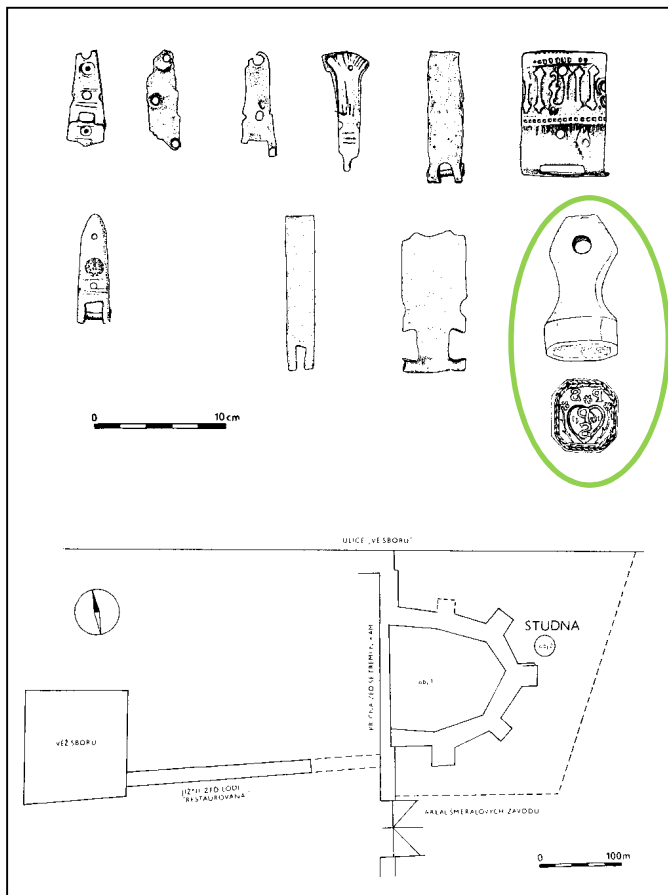
Uložení: Archaia Brno o.p.s., inv. č.:A452181

SAS: N/A

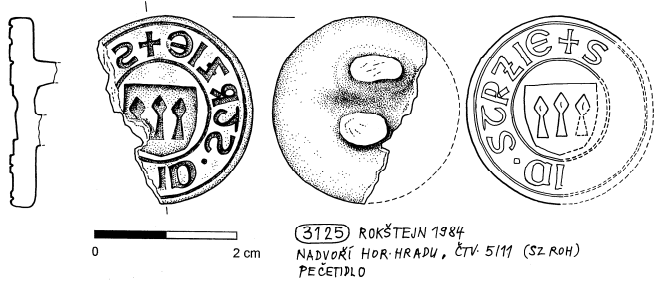
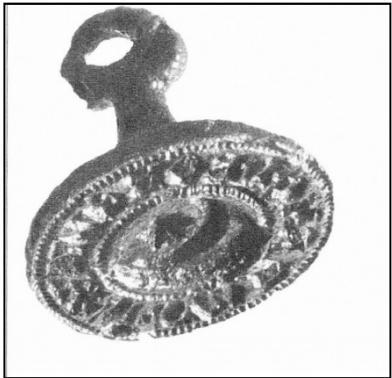

Knižní kování knih a pečatítko

Ivančice
16./17.stol.

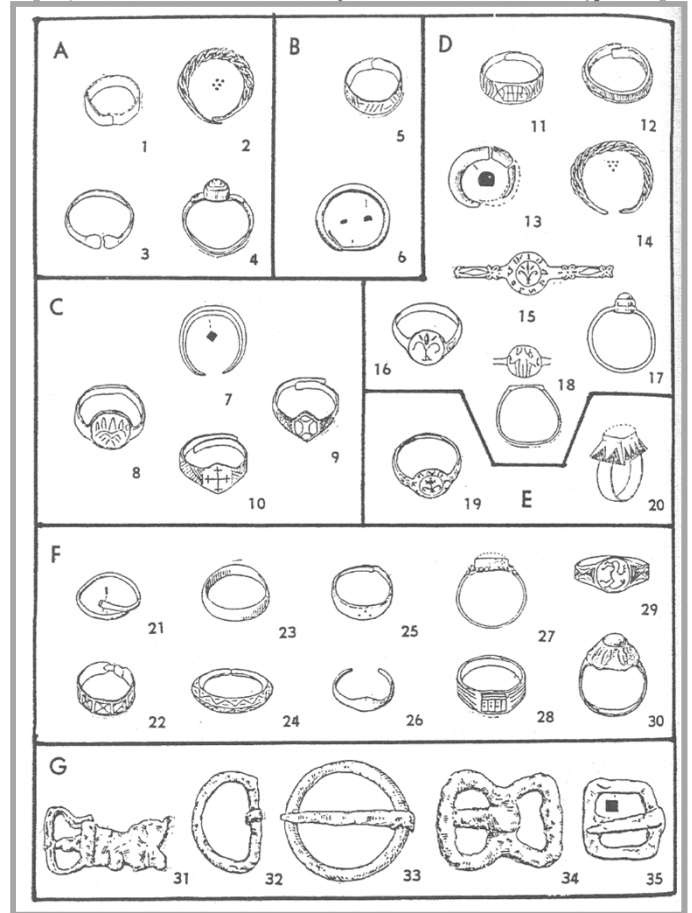
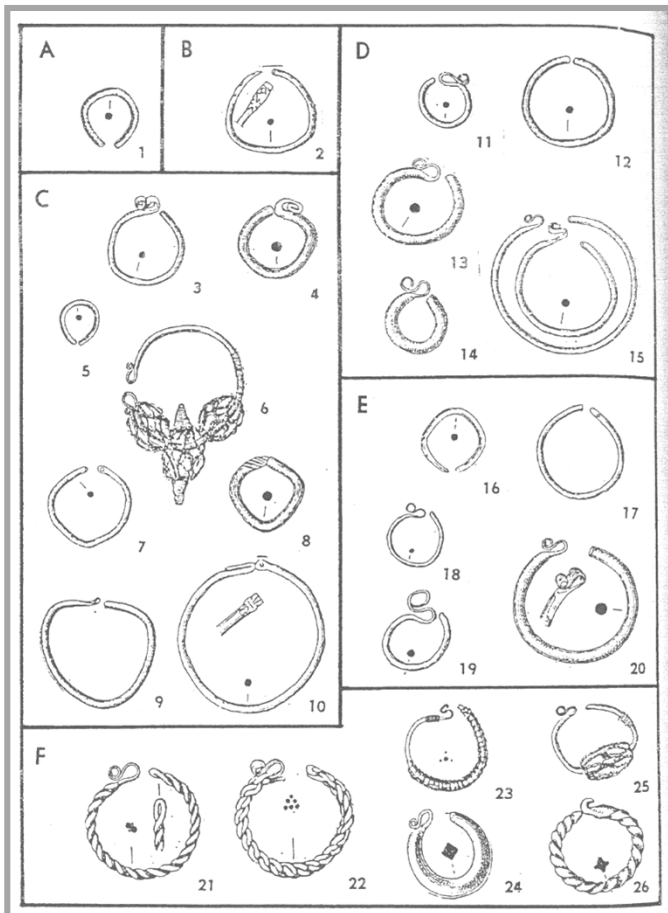
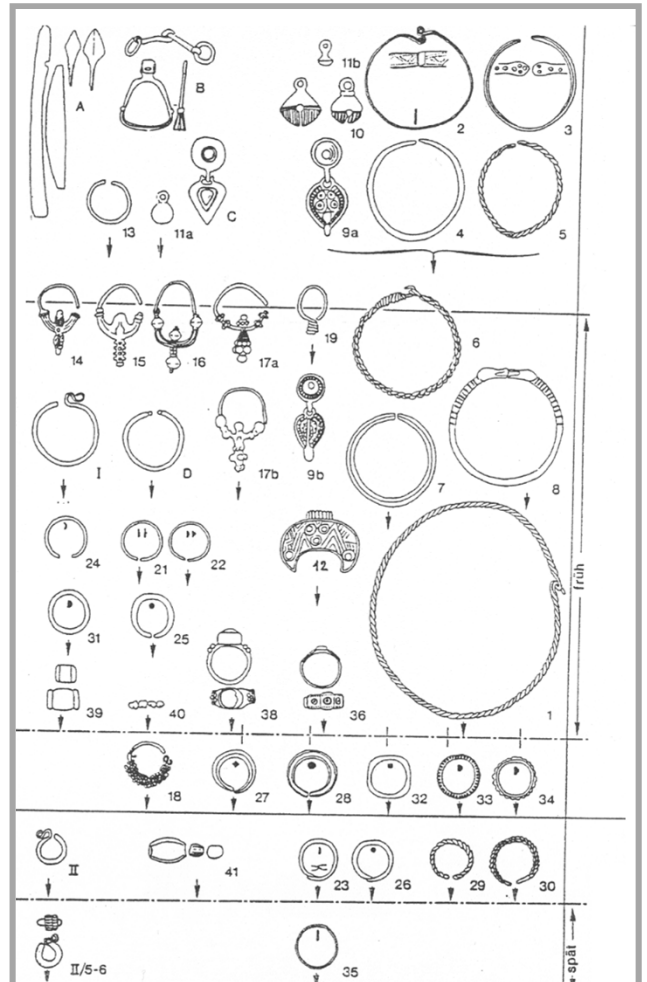

Pečetidlo Mařika z Bobelic z Křivoklátu.

ŠPERK

- M. Hanuliak – vývoj šperku na Slovensku od 10. – 13. století

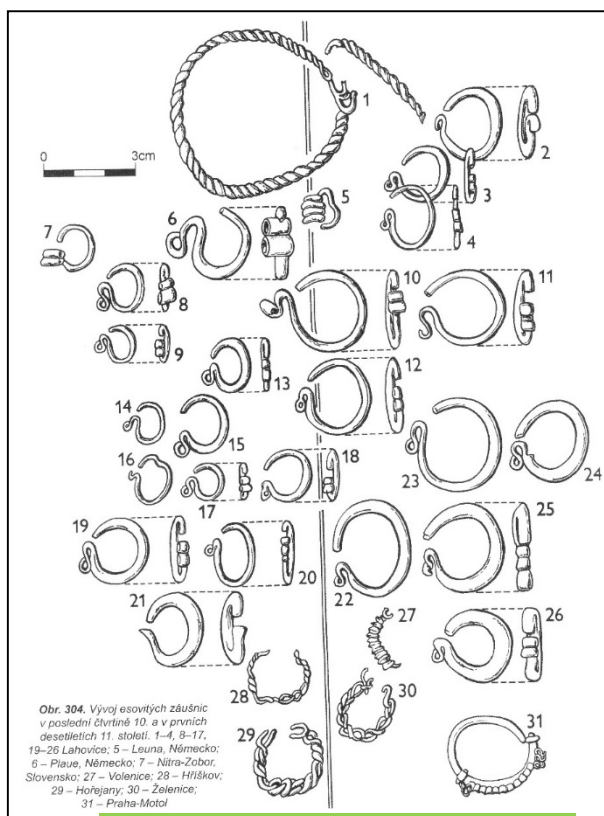
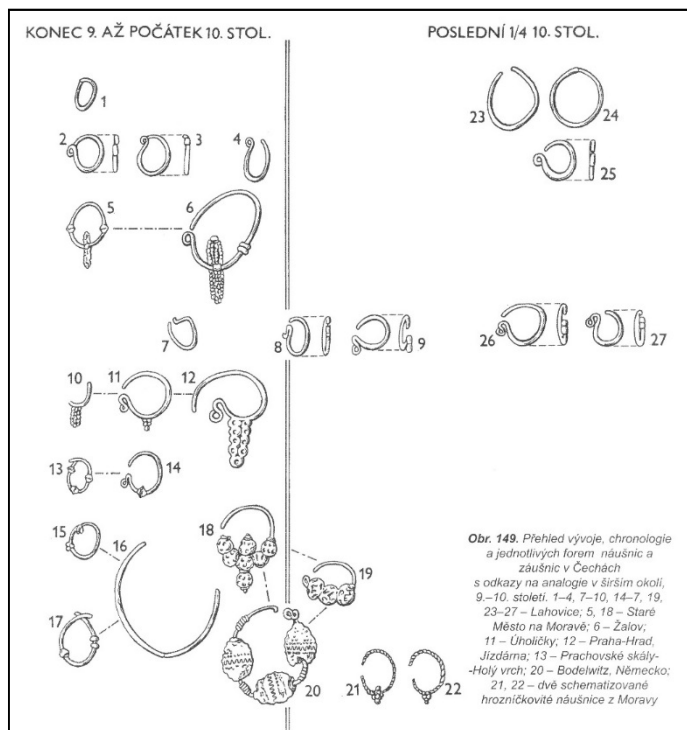

záušnice

- **Záušnice s různými průměry vinutí (11. – 1. polovina 13. století), bývalý klášter cisterciáček na Starém Brně**

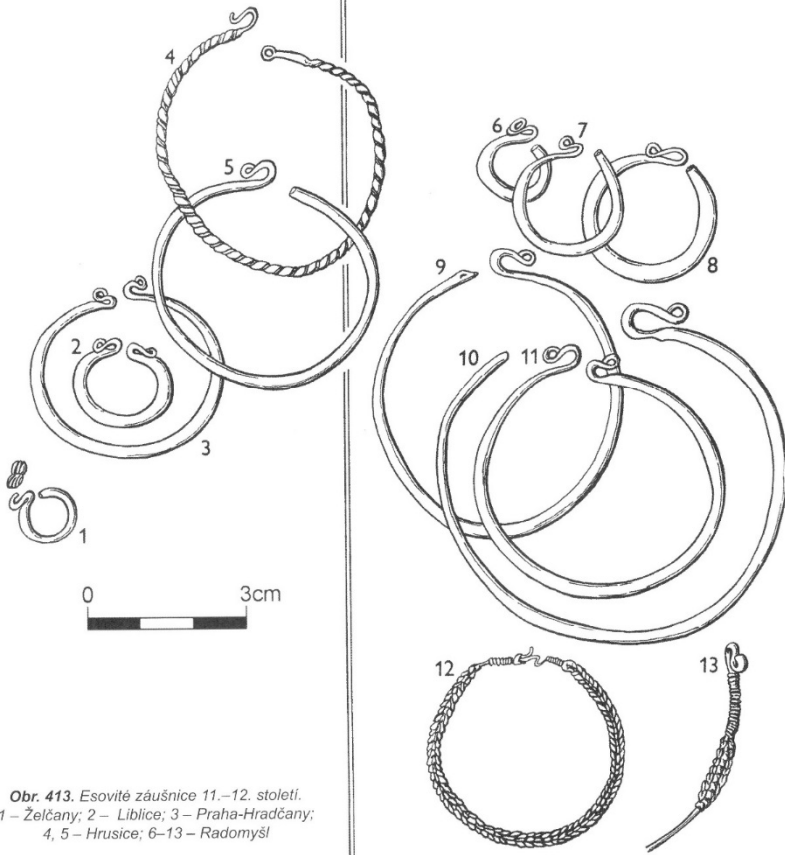

Čechy

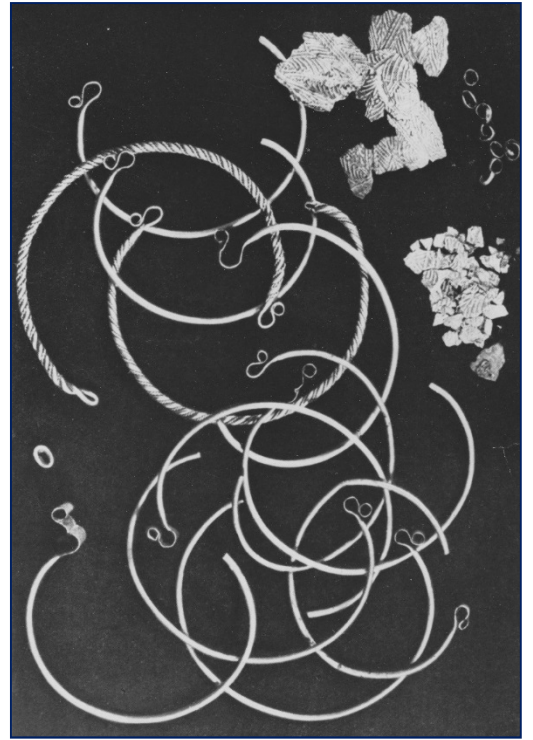
přelom 10. a 11. stol.

1150

1200

Obr. 413. Esovitě záušnice 11.–12. století.
 1 – Želčany; 2 – Liblice; 3 – Praha-Hradčany;
 4, 5 – Hrusice; 6–13 – Radomyšl

Věnce, vínky, čelenky a obroučky

Oděvní řetízky a řetězy

- několik typů řetězů v závislosti na tvaru oček:
- a) oválná očka
- b) osmičkovitá očka
- c) esovitá očka
- d) očka z několikrát obtočeného drátu
- e) očka z tordovaného drátu

DEVOCIONÁLIE: Růžence

- RS: modlitba žalmů z Davidova žaltáře - 150 žalmů – v průběhu RS nahrazeno Otčenáš (Pater noster) a ve 12. století ovlivnil mariánská úcta – šíření Zdrávas Maria (Ave Maria).
- Změny 15 .stol.: kartuzián Heinrich Egker von Kalkar (1328–1408) řada 150 „Zdrávas“ („Ave“) korálků **a vložení 1 korálku „Otčenáš“ („Pater noster“)** - * **základního schématu** růžence: 10 stejných korálků (Zdrávas) a 1 větší nebo jinak barevný, nebo jiný materiál (Otčenáš)

DEVOCIONÁLIE: poutnické odznaky

- Poutnické svátostky byly nejčastěji vyráběny odléváním ze slitin cínu a olova
- Ve 12. a 13. století měly tyto devocionálie podobu plochých plaketek, od 14. století začínají převažovat prolamované medailóny o velikosti cca 40–70 mm

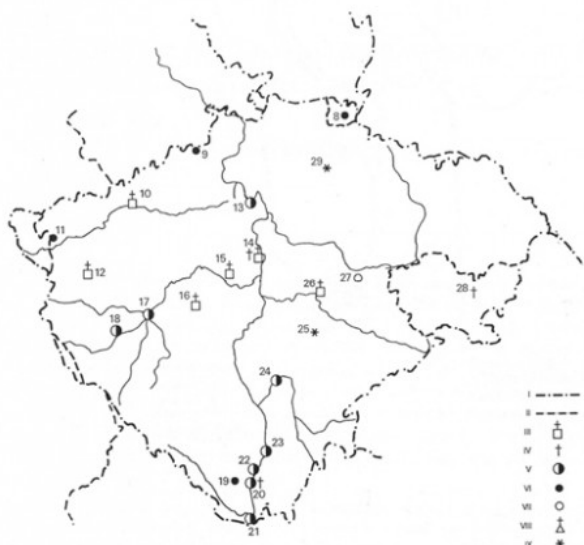
Dragoun, Z. 1995: Poutní odznak z Kolína nad Rýnem z výzkumu v Rybné ulici na Starém Městě pražském, Archaeologia historica 20, 491-495.

Hrubý, V. – Sigl, J. 1996: Poutní odznak s vyobrazením sv. Stanislava z výzkumu v Hradci Králové, Archaeologia historica 21, 7-15.

Stará, D. 1988: K českým středověkým poutním odznakům, Časopis Národního muzea v Praze – řada historická, roč. CLVII, č. 3 – 4, 140-148.

Velínský, T. 1998: K nálezům středověkých poutních odznaků v českých zemích, Archaeologia historica 23, 435-455.

Poutní místa v Čechách

8	Hejnice / Haindorf
9	Bohosudov / Mariaschein
10	Kadaň / Kaaden
11	Chlum sv. Maří / Kulm
12	Teplá / Tepl
13	Roudnice
14	Břevnov
15	Sv. Ivan / Hl. Ivan
16	Sv. Dobrotivá / Hl. Benigna
17	Plzeň / Pilsen
18	Chotěšov / Choteschau
19	Kájov / Gojau
20	Krumlov / Krumau
21	Vyšší Brod / Hohenfurt
22	Zlatá Koruna / Goldenkron
23	Č. Budějovice / Budweis
24	Přeběnice
25	Blaník
26	Sázava / Sazau
27	Sedlec
28	Litomyšl / Leitomischl
29	Mnichovo Hradiště / Münchengrätz

Zdeněk BOHÁČ, *Poutní místa v Čechách*, Praha 1995.

poutní odznaky trůnící P. Marie a s Ježíškem z Cách z 13. století

1. Olomouc, Dolní náměstí
2. Olomouc, Dolní náměstí
3. Opava
4. Olomouc, Dolní náměstí
5. fragment poutního odznaku

Poutní odznak sv. Prokopa

1. Králův Dvůr: kruhový prolamovaný s poutkem. Výška 48 mm.
 Vyobrazení: postava stojícího světce s kulatým bezvousým obličejem a vyholenou tonzurou, oděv: benediktinský mnich
 V levé ruce drží hůl, na kterou se sápe ďábel, umístěný při levém okraji kruhu.
 Pravou část vyplňují schematicky znázorněné stromy.
 Prokop - svatořečen 4. července 1204).
 Datace: poslední čtvrtina 14. století
 slitina olova a cínu

2. Jinonice: Kruhový prolamovaný s poutkem, výška 52 mm.
 Vyobrazení sv. Prokop s holý na níž se sápe ďábel a pravá část je opět vyplněna rostlinným dekorem.
 Datace: konec 14. – 16. století
 slitina olova a cínu

Poutní odznak: sv. Barbora

kruhový prolamovaný terč
 slitina olova a cínu,
 Průměr 41 mm,
 vyobrazení: ve středu značně schematizovaná postava, na levé straně doprovázená věží. Od obvodu kruhu dovnitř jsou vyznačeny schematicky šlehající plameny.

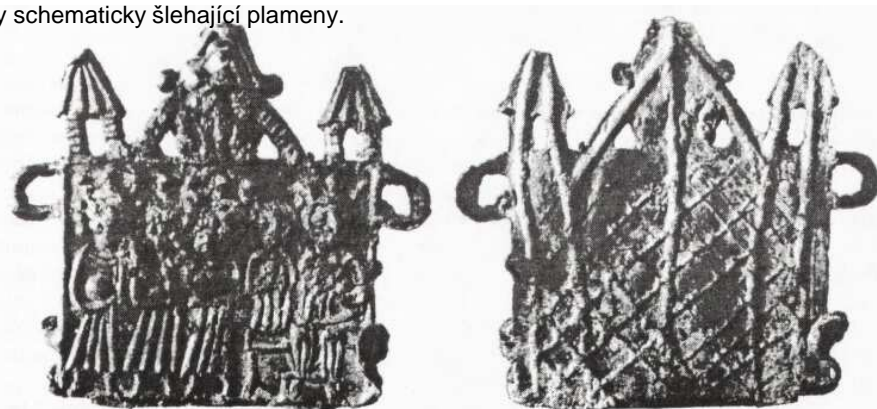

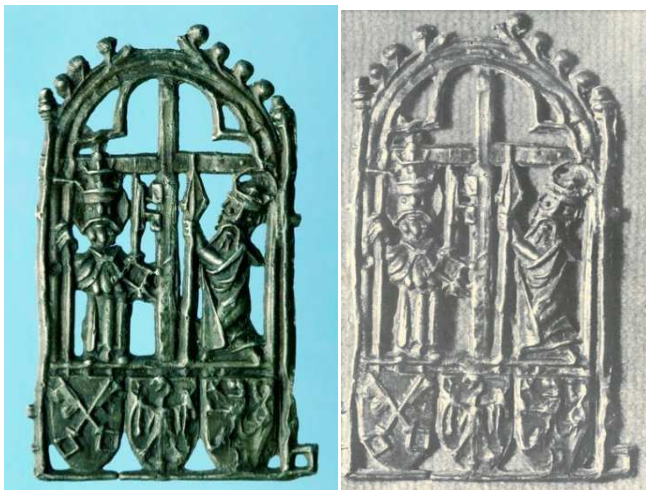
Odznak s vyobrazením tří králů (Praha, Rybná ulice)

dvoustranný poutní odznak, výška 43 mm
 základem je obdélník, z něhož vyrůstá trojúhelníkový štít na bocích provázený dvěma věžičkami. Odznak má čtyři očka pro upevnění. Na aversu jsou napravo vyobrazení tři králové s dary, v levé polovině odznaku je zobrazena sedící Panna Marie s korunou a se svatozáří. Mezi ní a třemi králi stojí malý Kristus se svatozáří. Rubová strana je relativně hustě šrafovaná a opatřená žebírky- vytváří to představu uzavřené brány.

Původ: Kolín nad Rýnem
 Datace: konec 13. století
 slitina olova a cínu.

Nejstarší románské odznaky z Kolína nad Rýnem, byly poměrně velké (25 – 32 cm²), s vyobrazením scény Klanění tří králů doplněnou o postavu anděla a s postavou Ježíška vlevo od P. Marie.
 Gotické odznaky ze 13. století byly výrazně menší (kolem 12 cm²), postava anděla zmizela a figurka Ježíška se přesunula napravo od P. Marie. Dalším vývojem byly jednostranné odznaky

Poutní odznak se sv. Petrem a Karlem IV. (Praha)

Původ: české země
prolamovaný odznak tvaru gotické kružby, do níž je zasazen latinský kříž, výška asi 61 mm.

Vyobrazení: Pod křížem jsou dvě postavy: vpravo stojí sv. Petr korunovaný papežskou tiarou, který drží v pravé ruce kříž a v levé velký gotický klíč, vlevo od něj klečí Karel IV. s císařskou korunou na hlavě a říšským kopím v levé ruce. Tři heraldické štíty v dolní části odznaku nesou štíty se znaky vyšehradské kapituly (zkřížené svatopeterské klíče), Svaté říše římské (říšská orlice) a českého království (dvouocasý lev).

Datace: 2. polovina 14. století, slitina olova a cínu

- je spojován se slavnostmi ukazování ostatků (ostensio reliquiarum) na novoměstském Dobyčím trhu a dáván do souvislosti s Karlem IV., dvorským prostředím a vyšehradskou kapitulou

Poutní odznak s vyobrazením sv. Stanislava. Hradec Králové

2-stranná olověná plaketa, průměr 43 mm, 4 ouška

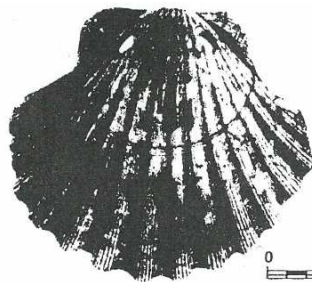
Původ: Krakov

Avers: po obvodu jednořádkový nápis, v čelném pohledu polopostava biskupa s mitrou na hlavě a v ornátu s palliem, v levé ruce žezlo (berla), pravice žehná; kolem postavy architektura (na obvodu hradební zeď s věžemi s cimbuřím a uprostřed pod tělem se pravděpodobně nachází sakrální stavba). Po stranách obklopují biskupa na každé straně dva nad sebou stojící orli natočení rozpjatými křídly a rozevřenými zobáky do středu. K mitře biskupa směřuje proud 5 paprsků, vycházejících z půloblouku s osmicípou hvězdou uprostřed. Nápis na aversu (částečně poškozen): + . S . STANISLAUS . MARTIR . EPS .....OVIA (po rekonstrukci: + . S . STANISLAUS . MARTIR . EPS . DE . CCOVIA (=SANCTUS STANISLAUS MARTIR ET EPISCOPUS DE CRACOVIA). Nápis: sv. Stanislav, mučedník a biskup z Krakova.

Revers: 3-řádkový opis a středem prázdné plochy probíhá tenká vystupující linka. Rekonstruovaný text: ECCE FRUSTATIM CONCISUS PERAQUILAS CUSTODITUS ET DE COELO RADIATUS CRAS FUT REINTEGRATUS

- 1253: svatořečení sv. Stanislava - Krakov poutním místem

- Datace: 1253-14. století (od 14. století: 1-stranný prolamovaný typ odznaku se sv. Stanislavem)

Svatojakubská mušle

poutní odznak - tzv. svatojakubské mušle.

Most: mušle *Pecten Maximus L* o rozměrech 75 mm se dvěma kruhovými otvory k upevnění.

Původ: Santiago da Compostella
Datace: 13. století

0 2cm

Odznak s vyobrazením sv. Mikuláše (Olomouc, Michalská ulice)

Plaketa se 4 očky

Olovo

Výška 43 mm

Obvod rámuje plastickou linií vyznačený lem s výzdobou jednoduchým perlovcem.

Vyobrazena polopostava žehnajícího světce se svatozáří.

V levé ruce světec drží knihu.

Vpravo nad ramenem světce stranově obrácené písmeno S, vlevo o něco výše písmena NI a pod nimi C.

Z vyobrazení vyplývá, že světcem je sv. Mikuláš z Myry.

Rub je zdoben plastickým mřížkováním. Datace: 12. – 13. století

Původ: z Bari

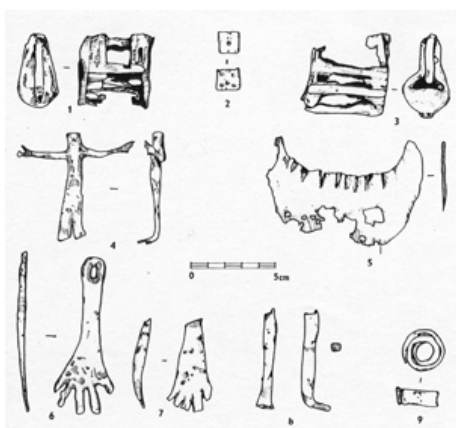

Poutní odznak s vyobrazením sv. Anny (Jindřichův Hradec, hrad)

0 2cm

Cínový prolamovaný kruhový poutní odznak o průměru 44 mm. Ve středu obraz ženské postavy s hlavou zahalenou v roušku, v každé ruce drží dítě. Po stranách klečí dvě postavy v prosebném gestu. Po obvodu terčíku málo čitelný opis: S+A+MT+S+M+S+...AV+..+IEM+PONE.., patrně zmaená: Sancta Anna MaTer Sanctae Mariae S?...AV.. IESuM PONEns. Písmo odpovídá 15. století. Stejně jako u předchozího odznaku není jasné, z jakého poutního místa odznak pochází

Kostel sv. Linharta Mušov

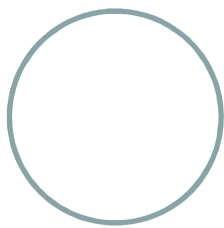

Votivní předměty

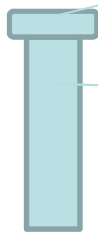
PRSTENY

Třídění: podle funkce, významu, tvaru, výroby

- přátelské
- zasnubní
- pečetní

obroučka

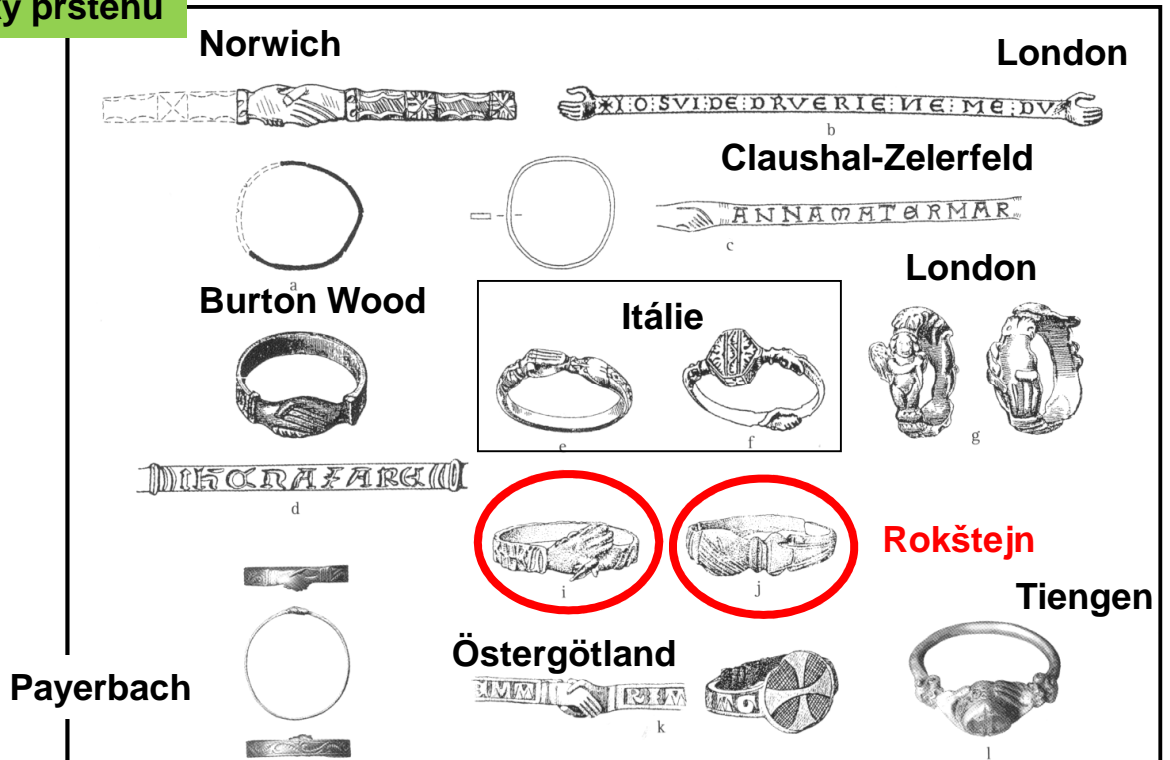
štítek X očko

ramena

prosté nebo ±výzdoba

Výběr evropský prstenů

podle výrobních postupů

1. prstény s tyčinkovou obroučkou
2. prstény s páskovou obroučkou
3. prstény s drátěnou obroučkou
4. prstény odlévané

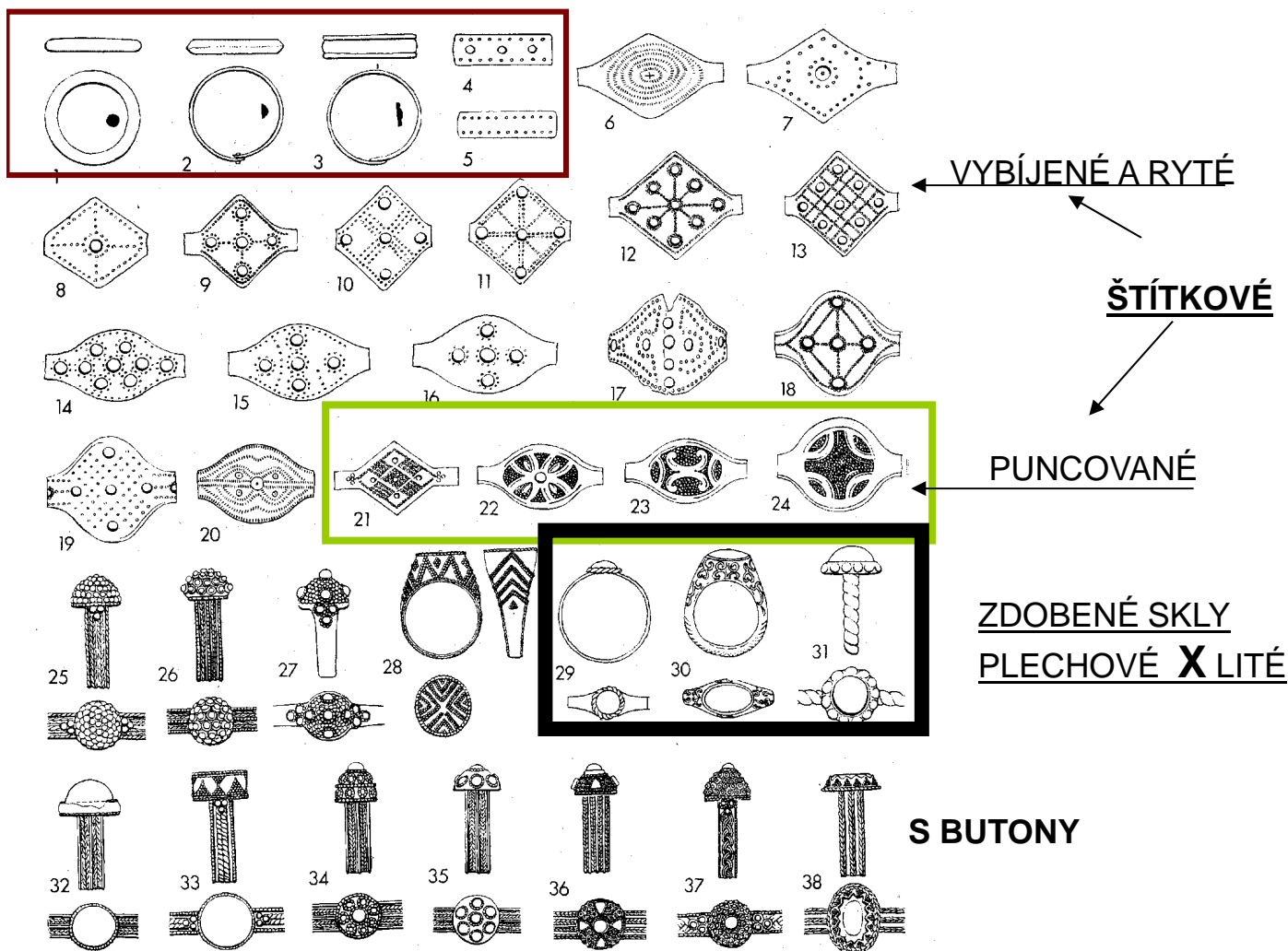
Druh obroučku + výzdoba :

1. Štítek: štítek je vytvořen přímo při odlévání nebo byl k prstenu dodatečně přiletován
2. Očko: tento termín se užívá pro prsteny s osázenými kameny nebo sklem, u středověkých exemplářů se zasazení provádělo „do jamky“ nebo později do krapen.
3. Specifických motivů: veškerá plastická a reliéfní výzdoba například ve tvaru stisknutých rukou, pomněnek, srdíček apod.

Výzdoba:

1. Rytá výzdoba: gravírování
2. Plastická výzdoba: přiletovaná k prstenu/aplikace
3. Puncování: resp. vbíjení

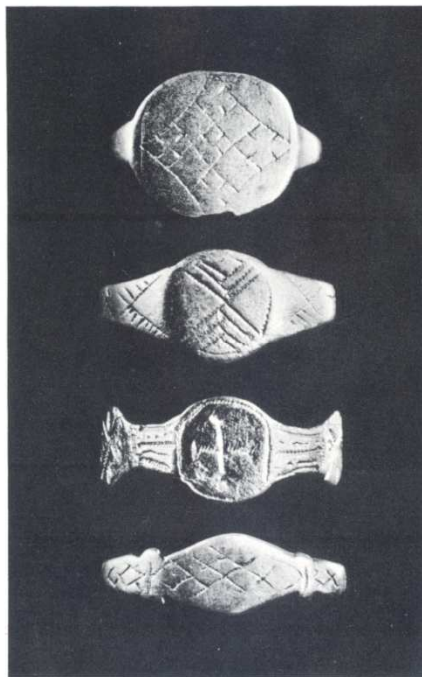
Kroužkové lité X plechové

Obr. 12. Typy prstenů ze středohradištních hrobů. Kroužkové: 1 (litý), 2 (z hraněného drátu), 3–5 (plechové); štítkové vybijené a ryté: 6–20; štítkové puncované: 21–24; prsteny s butony zdobené granulací a filigránem: 25–28; plechové nebo lité prsteny zdobené skly: 29–31; prsteny s butony zdobené granulací, filigránem a skly: 32–38. Blučina 7, 9, 12 (hr. 6), 13 (hr. 10); Boleradice 8 (hr. 37), 14, 15, 29 (hr. 46); Boršice 20 (hr. 3); Brno-Maloměřice 17; Břeclav-Pohansko 2, 3, 30, 36, 38; Josefov 6 (hr. 26); Předmostí 37; Sady 28; St. Město „Na valích“ 1 (hr. 21/49), 18 (hr. 297/51), 19 (hr. 209/AZ), 21 (hr. 122/51), 22, 23 (hr. 232/51), 24 (hr. 52/50), 25 (hr. 24/48), 26 (hr. 193/51), 31 (hr. 33/48), 34 (hr. 251/49), 35 (hr. 171/AZ); St. Město „Špitálky“ 32 (hr. 2), 33 (hr. 24); Stěbořice 4 (m. 21), 10, 11 m. 18), 16 (m. 7); Uh. Brod 27; Vysočany 5 (m. 32).

**Bokel, okr. Rotenburg
kolem 1225**

ŠTÍTKOVÉ PRSTENY 13. STOLETÍ

ŠTÍTKOVÉ PRSTENY 13.- POČÁTEK 14. STOLETÍ

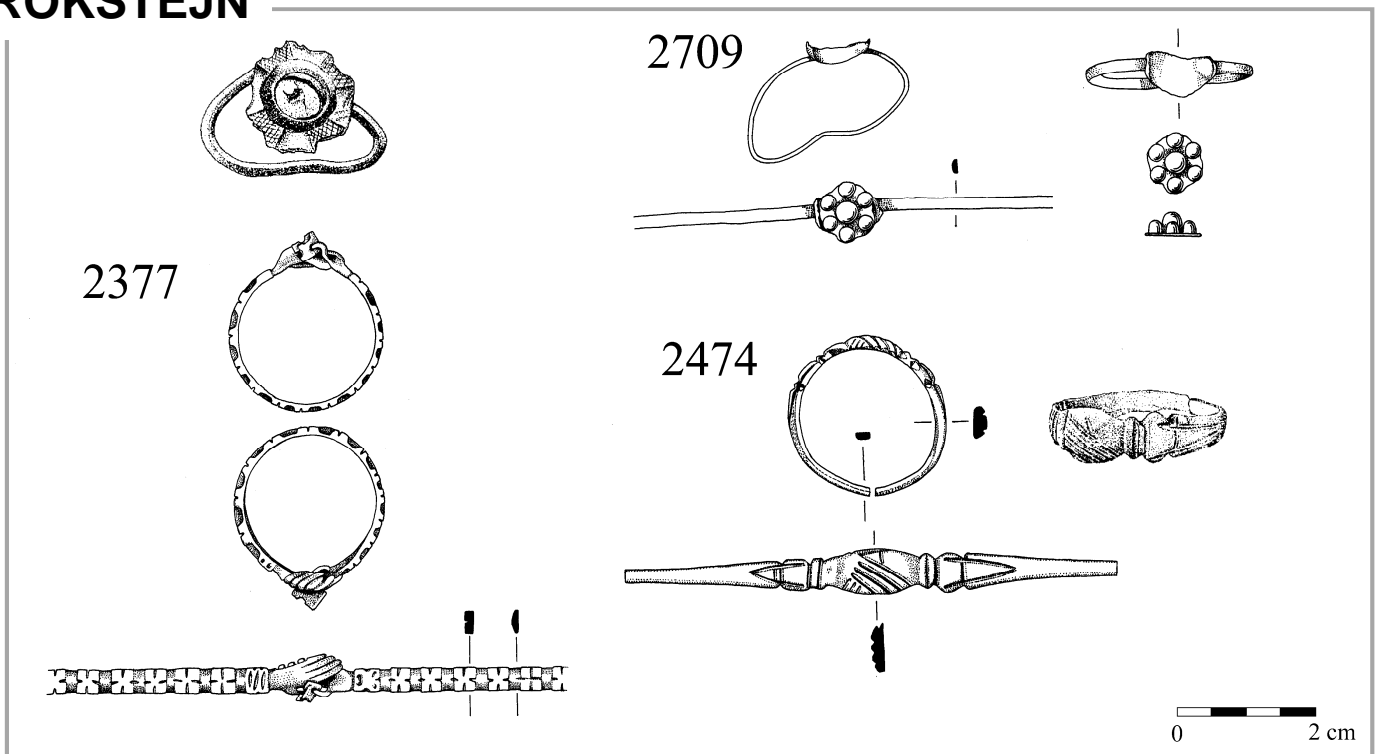

Prsteny s vložkou v očku
12.-13. STOLETÍ

Štítkové
HERALDICKÉ

ROKŠTEJN

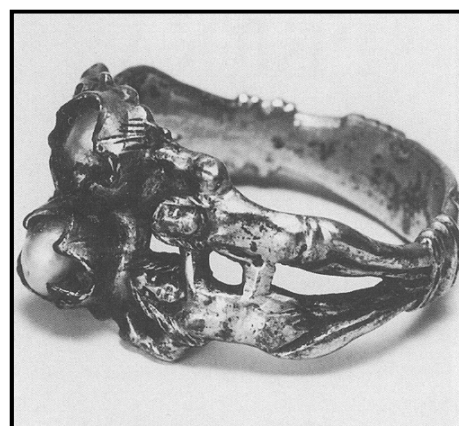

přátelský prsten s nápisem **MARIA**,
zlacené stříbro, 15. století

prsten – **ADAM a EVA**,
zlacené stříbro, 15. století

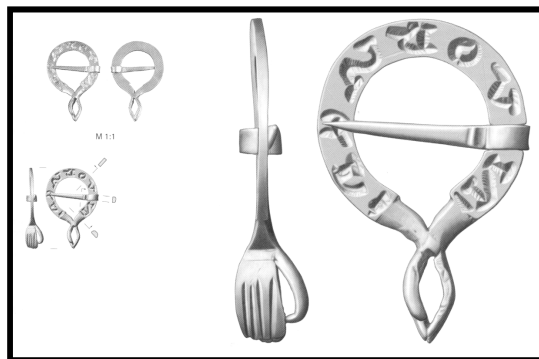
zlatý prsten s nápisem
MAMA, 14. století

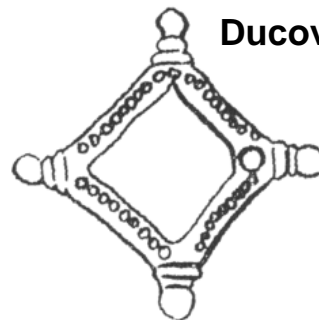
SPONY

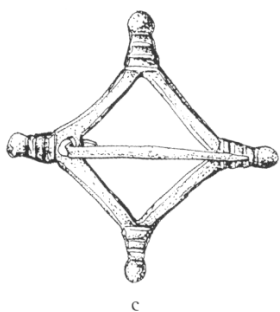
Magdeburský dóm, kolem 1260

Ducové nad Váhor

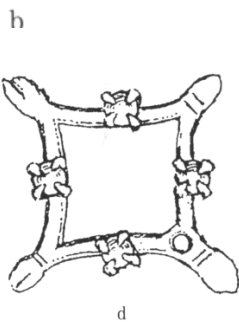

routovitá spona

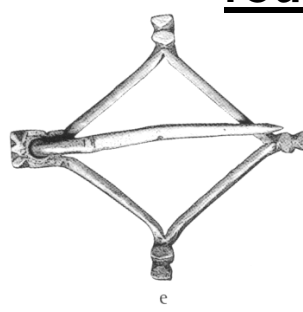
c

Novi Banovci

d

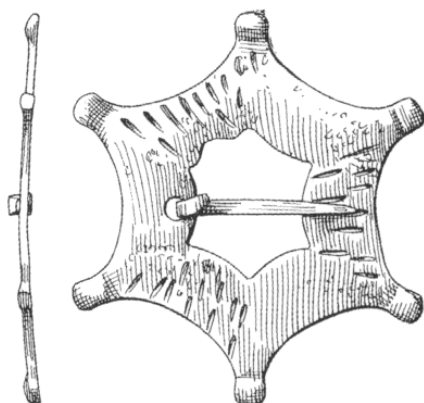
Stara Pozova

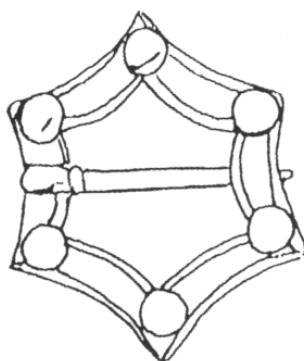
e

Hrad Strattenstein

hvězdicovitá spona

Magdeburg

1351-52
Saerslev kirke

Opatství Marienmünster
Náhrobek hraběte ze Schwallenbergu, kolem 1250

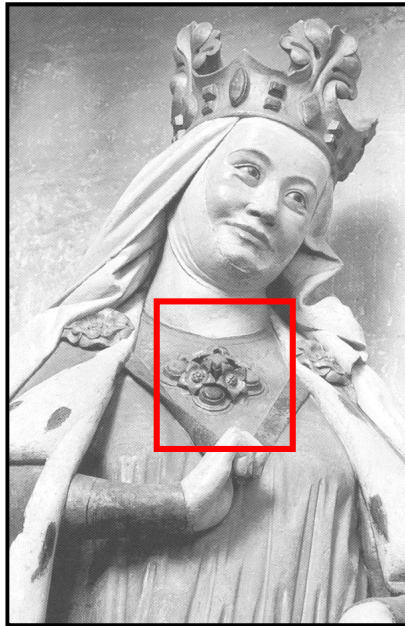
Mosazná spona z
Olomouce, (2. pol. 13. stol.)

zdvojení – kruhové spony

Abb. 2: Spangen mit starrer Verbindung, Burganlage bei Reutlingen?, D

- Depot z Karlštejna
– datace 14. století

**Míšeňský dóm,
císařovna Adelheid
13. století**

